

Література:

1. Sillaba T. T.G.Masaryk a revoluce v Rusky. - Praha, 1959.- S. 136 .
2. Русская воля. - 1916. - 22 декабря .- С.1.
3. Утро России. - 1917. - 19 августа.- С.1.
4. Народна воля. - 1917. - 13 вересня.- С.1.
5. Бочковський О.І. Т.Г. Масарик. Національна проблема та українське питання.- Подєбради, 1930.- С.137-138.
6. Бочковський О.І. Т.Г. Масарик. Назв. праця.- С. 141; Sillaba T. T.G.Masaryk a revoluce v Rusky.- s.266 .
Бочковський О.І. Т.Г. Масарик. Назв. праця.- С. 147.
Там же.- С 148.
Там же.- С. 150.
Там же .- С. 186.
Sillaba T. T.G.Masaryk a revoluce v Rusky.- 1959.- S. 208.
Бочковський О.І. Життя і світогляд Т.Г.Масарика. Масарик про Україну.- Відень-Київ, 1921.-С. 15.

А.М. Боровик

Діяльність видавничого відділу Міністерства народної освіти по підготовці українських підручників за часів Центральної Ради

Серед найголовніших проблем українізації школи було створення підручників на національній основі. Саме вони були покликані сприяти відродженню українського мовного середовища, духовного суспільства в цілому і кожної особистості зокрема. Зміст шкільних навчальних дисциплін, що входив як обов'язковий мінімум до підручників, повинен був проростати на національному ґрунті і включати в себе опис національних традицій, обрядів, звичаїв.

Видання шкільних підручників набуло більш організованого характеру з січня 1918р., коли розпочав свою діяльність видавничий відділ Міністерства народної освіти. Його завданням була підготовка необхідних підручників та шкільного приладдя у вигляді карт, картин, схем та іншого навчального обладнання. Але наступ російських більшовицьких військ, що розпочався невдовзі на Київ, не дав змоги оперативно здійснити намічені плани. Лише в кінці березня - на початку квітня 1918р. відділ приступив до безпосереднього виконання своїх функцій.

Систематичний розгляд виробничих питань комісії видавничого відділу розпочали на початку квітня 1918р. Найбільш дієву роботу провели комісії по складанню підручників для нижчої початкової школи, з української мови, математична, природнича та правописна комісії. Зокрема комісія по складанню підручників для початкової школи своє перше засідання провела 9 квітня 1918р. До її складу входили працівники Міністерства народної освіти та провідні спеціалісти цієї справи: М.Сімашкевич, С.Русова, М.Муколов, А.Музиченко, П.Басараб,

Г.Голоскевич, В.Дурдуківський. Крім того, на її засідання запрошувались автори підручників, рецензенти-науковці, представники учительських спілок та Товариства шкільної освіти.

Вже на першому засіданні, обравши головою комісії А.Лещенка, її члени визначились з головними організаційними питаннями та подальшими планами діяльності. Вони встановили, що в зв'язку з необхідністю якісної підготовки шкільних підручників до нового навчального року потрібно визначити порядок їх розгляду на засіданнях комісії. Було встановлено, що кожний рукопис, чи вже існуючий підручник повинні рецензувати дві особи, для більш об'єктивного прийняття рішень. До кожного наступного засідання повинні бути визначені питання обговорення та рецензенти. В зв'язку з великим обсягом роботи, що повинна була виконати комісія, запланували проводити засідання два рази на тиждень – у вівторок та неділю.

До кінця квітня місяця, тобто часу існування Центральної Ради, комісія по розгляду підручників для нижчої початкової школи видавничого відділу провела всього сім засідань і розглянула на них одинадцять підручників. Лише чотири з них з рядом зауважень та доповнень були визнані як придатні до використання і для нового перевидання. Чотири підручники були визнані як непридатні в зв'язку з тим, що їх зміст не відповідав меті та завданням нової школи і мав ряд інших суттєвих недоліків. Три підручники потребували досить значної переробки і лише за цих умов могли б бути перевидані і використані у школі надалі.

Не так часто, як попередня, проводила засідання комісія по складанню підручників з української мови. До складу її входили: В.Дога, Г.Голоскевич, О.Кисіль, Д.Ревуцький і Марковський. Очолював комісію М.Сімашкевич. У квітні 1918р. було проведено лише два засідання – 4 та 20 квітня. На першому з них було проаналізовано існуючі підручники граматики та читанки. Було ухвалено, що українські граматики авторів О.Курило, Залозного і Мурського “можуть бути пристосовані до перших двох класів середніх та вищих початкових шкіл” [1]. А от для 3 і 4 класів цих шкіл, де повинно здійснюватись вивчення систематичного курсу граматики, підручники взагалі були відсутні. Вирішили їх замовити окремим авторам, а на перших порах для методичної допомоги учителям “передрукувати в більшій кількості примірників” підручник граматики Смаль – Стоцького і Огоновського.

Краще становище було з читанками, адже існуючі підручники С.Черкасенка “Рідна школа” і О.Стешенко “Рідні колоски” могли бути використані в перших двох класах середніх шкіл. Читанка В.Доги “забезпечить перші чотири класи середніх і вищих початкових шкіл”. О.Кисіль запропонував скласти український правопис, що полегшило б роботу по його вивченню у школах, тому і ухвалили створити комісію для вироблення загального правопису [2].

Математичну комісію представляли визначні вчені-математики, автори шкільних підручників, відомі педагоги: В.Барицький, П.Басараб, А.Гук, М.Сімашкевич, М.Муколов, В.Шарко, Н.Шульгіна. Головою її був обраний К.Щербина. 11 квітня 1918р. на першому засіданні комісії вони вирішували в основному організаційні питання. Перше з них – які підручники потрібно готувати, чи для нинішньої системи освіти, чи на перспективу для єдиної української школи. Другим стояло питання, чи можливо за 2-3 місяці скласти оригінальні рукописи підручників, чи прийдеться взятись за їх переклад з іноземних мов. Третя проблема

була як наслідок з попередньої – які ж найкращі підручники на чужих мовах, що можна було б перекласти на українську [3].

Ведучи дискусію з цих питань, члени комісії визначили, що підручники з алгебри і арифметики “можна лишати без особливих змін” для нових програм. А от з курсу геометрії за проектом пропонується мати три концентри в ході вивчення: пропедевтичний, короткий систематичний і повний систематичний курси. З другої проблеми комісія прийшла до висновку, що за два-три місяці підготувати рукопис підручника неможливо, тому ліпше якомога скоріше приступити до перекладу кращих іноземних підручників. Відносно найкращих – було вирішено, що ними можуть бути лише російські підручники, тому що вони найбільш пристосовані до навчальних планів України. На наступне засідання було заплановано здійснити їх відбір.

Аналізуючи підручники з арифметики, члени комісії на засіданні 17 квітня визначили, що найбільш вдалим для перекладу є підручники російських авторів: Верещагіна, Стеблова та Шапошнікова. Стосовно підручників з алгебри, найбільшу увагу із семи розглянутих заслуговували підручники авторів Кисельова та Лебединцева. Остаточного рішення не було прийнято як по підручнику алгебри, так і відносно існуючих українських підручників з арифметики [4].

Останнє засідання 24 квітня повністю було присвячене розгляду рукописів нових підручників, хоч жодний з них не отримав позитивної оцінки комісії. Рукопис підручника з арифметики (дроби) Свистьольнікова був відхилений у зв'язку з наявністю багатьох “дефектів”. Відхилений був також рукопис підручника з геометрії не вказаного автора з Одеси. Лише існуючий задачник Я.Чепіги за умов його доопрацювання “міг бути корисним” для школи [5]. Призначивши наступне засідання на 1 травня 1918р., комісія за часів Центральної Ради так остаточно і не визначилась по багатьох запланованих питаннях.

Природнича комісія вирішила, що потрібно якомога скоріше виробити зміст навчальної дисципліни на перспективу. Протягом двох засідань 11 та 18 квітня її члени вели дискусію про підручники з природознавства для єдиної школи. Але підготовка нових підручників без конкретного змісту нової програми була неможлива. Тому комісія побажала її отримати від Міністерства народної освіти і обговорити її зміст. 25 квітня на спільному засіданні природничої і географічної комісій активно проходило обговорення програми з природознавства єдиної школи і висловлено ряд зауважень [6]. А відносно розробки підручників комісія так нічого і не встигла зробити.

Крім вище згаданих діючих комісій видавничого відділу по підготовці підручників на українській мові, у квітні був підготовлений список членів комісій з іноземних мов: латинської, французької та німецької [7]. Але до кінця квітня вони встигли провести організаційні засідання і обговорили програми цих навчальних дисциплін, проте остаточних рішень відносно підручників так і не встигли прийняти.

Таким чином, у квітні 1918р. при видавничому відділі Міністерства народної освіти вели роботу вісім комісій, які на своїх засіданнях обговорювали питання про підготовку і видання українських підручників. В основному комісіями аналізувались діючі підручники, надруковані українською мовою, або ж існуючі підручники російською мовою, що пропонувались для перекладу. Кількість рукописів, що пройшли обговорення в комісіях була незначною, адже підготувати

їх за короткий час було неможливо. Навіть ті рукописи, що обговорювались, відхилялись комісіями у зв'язку з наявністю значної кількості недоліків.

Для з'ясування наявності українських підручників у школах і визначення необхідної кількості їх на наступний навчальний рік, у квітні 1918р. видавничий відділ Міністерства народної освіти надіслав до земських народних управ, освітніх комісарів і до керівників початкових та середніх шкіл анкету [8]. В ній було дев'ять основних питань, за якими намагались встановити кількість учнів у чотирьох перших класах шкіл, які хотіли українізувати в першу чергу. Також в Міністерстві бажали знати, які підручники і в якій кількості надійшли до шкіл в 1917-1918 навчальному році, які будуть потрібні на наступний навчальний рік та їх кількість. В анкеті цікавились, чи асигнуються кошти для власного видання підручників, скільки виділено коштів для закупівлі підручників, чи є їх запаси на земських складах. Але отримати відповіді на цю анкету видавничому відділу вже вдалося за правління гетьмана П.Скоропадського.

Таким чином, за короткий період діяльності видавничого відділу Міністерства народної освіти за Центральної Ради, було проведено значну роботу по підготовці українських підручників. Проведена ними робота сприяла формуванню нового змісту навчальних дисциплін, який сприяв реалізації принципів національного навчання і виховання школярів, а також реалізації планів українізації школи.

Література:

1. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі ЦДАВО України), ф.2581, оп.1, спр.154, арк.30.
2. Там же, арк 30.
3. Там же, арк. 34.
4. Там же, арк. 37.
5. Там же, арк. 41.
6. Там же, арк. 50.
7. Там же, арк. 51 – 53.
8. Анкета видавничого відділу Міністерства народної освіти // Вільна українська школа. - 1918. - Квітень-травень.- №8-9. - Арк.265.

Ю.В.Котляр

Селянський рух на Лівобережній Україні в 20-х рр. ХХ ст.

Одними з найбільш замовчуваних і тому найменше досліджених сторінок історії України є повстанський рух селян в часи становлення тоталітарної системи. Особливо це стосується періоду, що передував непу, та й самої нової економічної політики. Історія селянського руху в перші роки радянської влади дуже заплутана, особливо його причини та недоліки. Дійсно, впродовж більше як 70 років він розглядався як контрреволюційні, виступи заможної, куркульської частини села проти радянської влади. В аспекті політичних оцінок цей рух, визначався